

УДК 378.093.5.091

Національна рамка кваліфікацій в системі забезпечення якості вищої освіти у вищому навчальному закладі

Наталія Внукова,
доктор економічних наук, професор,

Світлана Ачкасова,
кандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Виклики ХХІ століття пов'язані із необхідністю розвитку складових забезпечення якості вищої освіти, що є однією із найважливіших умов подолання кризи та побудови суспільства на засадах ефективних економічних перетворень.

Стратегія розвитку вищої освіти охоплює такі основні завдання: зміцнення національної системи освіти; її адаптація до ринкових і демократичних перетворень; повномірне входження освіти України в європейський і світовий освітній простір [2].

Актуальність питання забезпечення якості вищої освіти посилена прийняттям Національної рамки кваліфікацій (Постанова Кабінету Міністрів України № 1341 від 23.11.2001 р.) [6], новою редакцією Закону України «Про вищу освіту» (№ 1556-УІІ від 01.07.2014 р.) [9] та Ратифікацією Угоди про асоціацію з ЄС (16 вересня 2014 р.). Крім того належна фахова підготовка та впровадження в програми навчання спеціальних знань завжди є предметом державної уваги. Постановою Кабінету Міністрів України № 1341 від 23 листопада 2011 р. затверджено Національну рамку кваліфікацій [2] і рекомендовано центральним органам

виконавчої влади, установам та організаціям, що беруть участь у реалізації державної політики в сфері освіти, зайнятості та соціально-трудова відносин, об'єднанням роботодавців, професійним спілкам, іншим зацікавленим соціальним партнерам, використовувати її у своїй практичній діяльності.

Широке коло питань, пов'язаних із забезпеченням якості вищої освіти досліджували Кондрашихін А. Б. [4], Луговий В. І. [5], Пивоваров В. М. [8] та ін. Однак перспективним є розгляд напрямів реалізації положень Національної рамки кваліфікацій в системі забезпечення якості вищої освіти у вищому навчальному закладі.

Мета роботи — обґрунтування підходів до реалізації Національної рамки кваліфікацій в системі забезпечення якості вищої освіти у вищому навчальному закладі.

Передумовами запровадження вимог Національної рамки кваліфікацій в Україні були Рамка кваліфікацій європейського простору вищої освіти (2005 р.), Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (2008 р.) [3].

Європейська рамка кваліфікацій мала вісім рівнів, поданих за компетентностями

ми: знаннями, вміннями, особистісними та професійними компетенціями (повноваженнями): самостійністю та відповідальністю; вмінням вчитися; наданням комунікативних та соціальних, а також професійних компетентностей. Принципи побудови аналогічних рамкових структур ЄС: безперервність розвитку кваліфікаційних рівнів, прозорість їх опису, відповідність ієрархії кваліфікаційних рівнів структурі розподілу праці та національній системі освіти, врахування світового досвіду.

В інших країнах, наприклад в Азербайджані, за участі експертів Ради Європи, Світового банку 2012 року розглянуто запровадження Національної рамки кваліфікацій, тому що ця країна інтегрується в європейський освітній простір. 2010 року в Азербайджані була створена міжвідомча робоча група для розробки Національної рамки кваліфікацій, що дало змогу регулювати ринок професійних кадрів у республіці та підвищило рівень якості освіти і сприяло подальшій євроінтеграції [3].

Згідно із чинним законодавством Національна рамка кваліфікацій — це системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів, що узгоджені із рівнями вищої освіти відповідно до нової редакції Закону України «Про вищу освіту» [6].

Мета переходу до компетентнісного підходу — це введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти із урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців; забезпечення гармонізації норм законодавства в сфері освіти та соціально-трудових відносин; сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні; налагодження ефективною взаємодією сфери освітніх послуг та ринку праці [3].

Національна рамка кваліфікацій має 10 рівнів (0-9, особливість України — це наявність нульового рівня — обов'язкової дошкільної освіти), що описані сукупністю компетентностей: знання; уміння (засто-

сування знань); комунікації; автономність та відповідальність. Кожний рівень також має інтегральну компетентність.

Результатом навчання є досягнуті компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості, рівень самостійності і відповідальності), які набуває та/або здатна продемонструвати особа після завершення вищої освіти.

Під кваліфікацією розуміють офіційний результат оцінювання та визнання компетентним органом того факту, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до встановлених стандартів. Набуття кваліфікації засвідчується відповідним документом про вищу освіту. Кваліфікації поділяють на освітні (надаються освітянами на основі освітніх стандартів) та професійні (надаються роботодавцями на основі професійних стандартів) [6]. Отже, кваліфікація є результатом засвоєння освітньої програми і практичного досвіду.

Типи кваліфікацій за походженням поділяються на освітні — на основі освітніх стандартів; та професійні — на основі професійних стандартів, тому можливість узгодження вимог до нового Закону України «Про вищу освіту» дозволяє призначення певних видів професійних кваліфікацій делегувати роботодавцями освітній системі.

Освітні ступені відповідають певним рівням Національної рамки кваліфікацій. Особливістю є те, що в наш час порівняно кваліфікаційні вимоги до підготовки спеціалістів та магістрів за сьомим рівнем кваліфікації, що не є позитивним для мотивування студентів для освіти за магістерськими програмами. З цією проблемою раніше стикалися інші країни. Можливо, відміна в майбутньому підготовки спеціалістів вирішить цю проблему, але зниження вимог до магістрів за інтегральною компетентністю залишиться. Отже, необхідно більше співпрацювати з роботодавцями щодо визначення спільних позицій для підвищення вимог до освітньої підготовки при зайнятті посад,

що відповідають магістерському рівню підготовки [1].

Якість освіти — це складна багаторівнева система якостей, орієнтованих на забезпечення цілісного результату. Це досить динамічна система, що визначається рівнем відповідності цілей і результатів освіти. Залежно від поставленої мети задаються форми, засоби і зміст навчання, а також виховання. Саме від мети залежить освітній процес і, певно, результати освіти. Отже, якість освіти визначається сукупністю норм і вимог до особистості, освітнього середовища, в якому відбувається становлення та розвиток особи, і системи освіти, із використанням якої набуваються знання та навички [10].

Згідно зі ст. 16 Закону України «Про вищу освіту» система забезпечення якості вищої освіти складається із [9]: системи забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості); системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти; системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Запровадження вищими навчальними закладами заходів щодо імплементації Закону України «Про вищу освіту», прийнятого 2014 року, сприятиме реалізації системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Важливе місце Національна рамка кваліфікацій має при розробці освітніх програм, особливо у зв'язку із необхідністю здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм вищих навчальних закладів, оскільки компетентності є основою їх розробки. Важливо підкреслити, що саме на основі визначених і чітко сформульованих компетентностей мають бути описані очікувані результати навчання. Виклики

з боку роботодавців прискорять упровадження базових вимог до кваліфікації за компетентностями.

Враховуючи, що розрізняють транснаціональні, національні та галузеві рамки кваліфікацій, для кожної країни важливою є національна система кваліфікацій, що є сукупністю механізмів правового та інституційного попиту на кваліфікації працівників з боку ринку праці і пропозиції кваліфікацій з боку системи освіти, що включає:

1. Перелік видів трудової діяльності (професій) та кваліфікацій, в яких професії згруповані за галузями професійної діяльності і рівнями кваліфікацій.

2. Професійні стандарти за галузями професійної діяльності.

3. Правила та механізми визнання (реєстрації) професійних стандартів.

4. Національну рамку кваліфікацій.

5. Каталог кваліфікацій, ранжованих за рівнями.

6. Систему забезпечення якості кваліфікацій (можлива сертифікація кваліфікацій).

Національна рамка кваліфікацій є частиною і основою розробки національної системи кваліфікацій, в яку повинні ввійти галузеві рамки кваліфікацій. Національна рамка кваліфікацій призначена для різних груп споживачів і дає змогу сформулювати загальну стратегію розвитку ринку праці та системи освіти, зокрема планувати різні траєкторії освіти.

Отже, обґрунтовано доцільність формування галузевих рамок кваліфікацій в Україні. Національна рамка кваліфікацій України спрямована на введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості вищої освіти із урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців. Визначено, що компетентності є основою розробки освітніх програм вищих навчальних закладів, що сприятиме реалізації системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Література

1. Внукова, Н. М. Вплив вимог Національної рамки кваліфікацій на зміни в організації навчального процесу за Законом України «Про вищу освіту» / Н. М. Внукова // Організація діяльності випускової кафедри в умовах інтеграції освіти : зб. матеріалів круглого столу (м. Київ, 25 вересня 2014 р.). — К. : Інститут вищої освіти НАПН України, 2015. — С. 20–21.
2. Внукова, Н. М. Компетентнісний підхід у забезпеченні якісних освітніх послуг при підготовці студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» / Н. М. Внукова, С. А. Ачкасова // Новий колегіум. — 2009. — № 6. — С. 26–32.
3. Внукова, Н. М. Оцінка впливу вимог Національної рамки кваліфікацій до змін в організації навчального процесу фінансистів / Н. М. Внукова // Концепції та механізми сучасних трансформацій на фінансовому ринку : зб. матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ірпінь, 20 — 21 вересня 2012 р.). — Ірпінь : Нац. ун-т Державної податкової служби України, 2012. — С. 22–24.
4. Кондрашихін, А. Б. Оцінювання якості вищої освіти : методологічні підходи для спеціальності «Фінанси і кредит» / А. Б. Кондрашихін // Наук. вісник академії муніципального управління. — 2014. — Серія «Економіка». — Вип. 1. — С. 15–29.
5. Луговий, В. І. Чинники і умови забезпечення якості вищої освіти в Україні в процесі євроінтеграції / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Вісник Нац. у-ту імені Тараса Шевченка. — 2010. Серія «Філософія. Політологія». — № 94–96/2010. — С. 98–103.
6. Національна рамка кваліфікацій : Постанова Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/-laws/show/1341-2011%D0%BF>.
7. Оруджиев, Р. Применение национальной рамки квалификаций: проблемы и перспективы [Электронный ресурс] / Р. Оруджиев. — Режим доступа : <http://www.archive.n.zerkalo.az/2012-06-07/obrazovaniedlyavseh/29813>.
8. Пивоваров, В. М. Особливості реформування підготовки кандидатів наук (докторів філософії) [Електронний ресурс] / В. М. Пивоваров, Н. М. Внукова. — Режим доступу : http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/11/Vnukova_Pivovarov.pdf.
9. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/-show/1556-18>.
10. Шевченко, Н. В. Рейтингове оцінювання в моніторингу якості освіти / Н. В. Шевченко // Трансформація соціальних функцій образования в современном мире : материалы междунар. науч.-практ. конф. (г. Харьков, 17 — 18 февраля 2015 г.). — Харьков : Изд-во НУА, 2015. — С. 428–433.

12.10.2015